

KÍSÉRLET NÉHÁNY MAGYARORSZÁGI ÖTVÖSJEGY FELOLDÁSÁRA XIV.

Korábbi közleményeim folytatásaként magángyűjteményekben és a műkereskedelemben talált új ötvösjegyeket, illetve jegyváltozatokat kívánok bemutatni, és megkísérlem az új jegyek feloldását. A már közölt jegyek esetében most is általában Kőszeghy Elemér jegykönyvére,¹ a pest-budai jegyeknél pedig P. Brestyánszky Ilona munkájára² hivatkozom a jegy ottani folyószámával.

Pest

A debreceni Villás Galéria érdekes tárgyat árverezett el 2011 decemberében.³ Egy nyújtott, szögletes ezüstlapra forrasztott feszület, alatta Fájdalmas Szűzanya-képpel. A katalógus csak az ezüstlemez jegyeit adta meg: Pest 1838, a mesterjegy IP. Eszerint a lemezt és a tárgy összeállítását 1838-ban a B:293 mesterjegyű Pieroth József készítette. A katalógus azonban nem említette a feszület szárára ütött jegyeket. Itt Pest B:119, 1800 körülre keltezhető próbajegy, az 1797 és 1803 között használt „M” évbetű és egy eddig ismeretlen IB mesterjegy volt látható.

A mesterjegy Blettl József új jegye lehet. Korábban már két új jegyét is bemutattam.⁴ Itt most – a szakirodalomban közölt és korábbi közleményeimben említett munkáira nem kitérve – csak az azóta ismertté vált műveit mutatnám be. Német magángyűjteményből ismertettek egy kétfülű, fedeles edénykét 2000-ben.⁵ 2002-ben egy budapesti ár-

verésen két filigrán kosárka jelent meg, próbajegy nélkül, de Blettl B:235 mesterjegyével. A katalógus 750-es, azaz 12 latos ezüstnek jelezte, de csak ezüstözött vörösréz-ből készültek.⁶ Budapesti árverésen volt egy kézi gyertyatartója 2003-ban,⁷ 1835-ös próbajeggyel. Ugyancsak budapesti árverésen volt 2005-ben egy tejköntője „A” évbetűvel,⁸ mely azonos egy bécsi árverésen 2006-ban felbukkant tejköntővel.⁹

2011 decemberében az „Antik Enteriőr” régiségkiállításon és vásáron bukkan fel egy sötartó-pár. A négy lábon álló, ovális tálkán B:116 vagy B:117 próbajegy, 1792-1797 között használt „L” évbetű és félig kikopott, de azonosítható PN mesterjegy volt.

A jegy az adott időben csak Nagerl (Nagele, Negerle, Nigerl, Nägerle) Péter jegye lehet, akinek eddig egyetlen munkája sem került elő. Nagerl Péter Bécsből költözött Pestre. Legényként Hartl Lambert pesti ötvösnél dolgozott, aki 1793. január 1-jén eladta neki mesterjogát. 1794. szeptember 14-én lett mester, 1795. augusztus 17-én kapott polgárjogot. Műhelye 1803-ban a Kohlbachergassén, a 488. sz. házban, 1805-ben az Ungergasséban, 1815-ben az Innere Stadt 594. sz. házban, 1822-ben Auf der Landstrasse, a 641. sz. házban volt. Inasa volt fia, József 1817. március 1-jétől öt évre.¹⁰ Nagele Péter ezüstműves (civis argentifaber) 67 évesen halt meg 1822. szeptember 22-én.¹¹

Egy 2010-es budapesti árverésen karkötőt kínáltak eladásra. A katalógusban a 19. század második felére keltezett karkötőn „Redl” mesterjelzés volt.¹²

Redl

A karkötő mestere valószínűleg Redl József pesti aranyműves lehetett, aki Budán született 1805-ben. 1816. szeptember 20-tól 1822. január 27-ig inas volt Pesten Kierer Lipótnál. 1839. június 16-án lett mester, 1848. február 4-én kapott polgárjogot. 1842-ben műhelye a Hatvani utcában volt.¹³ Közben 1832. június 10-én feleségül vette Francisca Schmidt 21 éves hajadont. 1833. január 23-án született leányuk, Francisca. Redl József 1849. március 28-án halt meg.¹⁴ Korábban másik jegyével, a B:304 lekerékített sarkú négyyszögbe írt kurzív „JR” betűkkel türkizköves aranygyűrűt közöltek a kassai múzeum gyűjtemé-

1. Blettl József: Feszület. Pest, 1800 körül. Magántulajdon

nyéből.¹⁵ Budapesten 1984-ben árverésen gyöngykoszorúval körbevett vörös turmalinnal díszített karkötője,¹⁶ 1986-ban ugyancsak gyöngyökkel díszített karkötője szerepelt.¹⁷ Mivel az ékszereket nem volt alkalmam kézbe venni, nem tudom, hogy ezeken a B:304 vagy a most közölt mesterjegy volt.

A fent idézett 2010-es árverésen szerepelt egy „Pest 3” finomsági jeggyel jelzett nyakék is.¹⁸ A katalógus nem jelezte, de a finomsági jelzés mellett a nyakékbe „JH” mesterjegyet is ütöttek.

JH

Kigyűjtöttem a korábbi árveréseken szerepelt „JH” mesterjegyű ékszereket, habár nem biztos, hogy azok a jegyek a most közölttel azonosak voltak. Budapesten 1990-ben női gyűrű,¹⁹ 1991-ben karkötő,²⁰ 2001-ben férfi pecsétgyűrű volt árverésen.²¹ Az 1990-es és 1991-es katalógus megjegyezte, hogy mivel több JH monogramú aranyműves dolgozott szinte azonos időben Pesten, a mesterjegy feloldása nem lehetséges. Valóban, ebben az időben dolgozott Pesten Halisch (Hawlitsch) József, Haller Gyula (Ju-

2. Redl József: Karkötő. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

3. Redl József: Karkötő. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

4. Redl József: Karkötő. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

lius Haller), Huber János, Hause (Hausze, Hauser) József, Heinrich József, a két Holl János, apa és fia, valamint Hoser János.²² A körből talán Hoser lenne elhagyható, mert 1992-ben kiírt „HOSER” mesterjeggyel árvereztek el egy karkötőt.²³ Sajnos a jegyet nem láttam, így nem rajzolhattam le. A további kutatás részére összefoglalom, illetve helyesbítem és kiegészítem, amit erről a nyolc mesterről, Hosert is beleértve, tudni lehet. Talán egyszer a JH mesterjegy is feloldható lesz.

Halisch (Hawlitsh) Józsefet 1851-ben említik, amikor műhelye a Kígyó utca (Schlangengasse) 423-ban volt. Róla több adat egyelőre nincs is.²⁴ Heinrich József 1812-ben született Pressnitzben. 1841. szeptember 26-án lett Pesten mester, ahol 1844. március 29-én polgárjogot is szerzett. Az 1860-as években még működött.²⁵ Haller Gyula 1842. május 1-től Heuffel András inasa volt.²⁶ Harmincévesen, 1859. július 23-án feleségül vette a Csehországban született Elisabetha Knyivaneczet.²⁷ 1860-ban házassági tanú, 1870-ben Maglia Erzsébettel keresztstülő volt.²⁸

5. Hoser János: Karék. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

6. Hoser Ferenc, Hoser János: Ékszeróra. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

7. JH mester: Karkötő. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

8. JH mester: Nyakék. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

9. Holl Kristóf: Karkötő. Pest, 19. század közepe. Magántulajdon

Huber János 1826. május 7-én született. 1862. augusztus 3-án vette feleségül Pesten Kutlik Máriát.²⁹ Lehet, hogy korábban Eperjesen dolgozott, mert az anyakönyvbe 1866. szeptember 3-án beírták Carolus Huber, Huber János aranyműves 12 éves fiának halálát, aki Eperjesen született.³⁰ (Érdekes, hogy Huber 1862-es házasságkötésekor nem említették, hogy özvegy lett volna. Lehet, hogy Huber Károly házasságon kívül született, vagy a két Huber János mégsem azonos.) Huber János 1869-ben és 1878-ban házassági tanú, 1882-ben Kutlik Irmával (valószínűleg a sógornője) keresztszülő.³¹ Huber János 1888. január 16-án halt meg.³²

Hause (Hausze, Hauza, Hauser) József aranyműves 1792-ben született Prágában. Már 1831-ben megjelent Pesten. 1832. december 8-án lett mes-

ter, 1836. június 1-jén kapott polgárjogot. Műhelye 1842-ben a Kígyó utcában (Schlangengasse) volt. Több inasát ismerjük, nála tanult például Patits Ferenc, későbbi pesti ötvösmester is.³³ Felesége Schöber (Scheber) Erzsébet volt, akitől négy fia és négy leánya született.³⁴ Legfiatalabb fia, az 1841. június 10-én született Károly valószínűleg szintén folytatta apja mesterségét, mert 1869-ben Hausz Károly aranyműves házassági tanú, 1876-ban Hauser Károly aranyműves és Horák Vilma keresztszülő volt.³⁵ Hause József 1866. június 28-án halt meg.³⁶

A Hoser család Bécsből került Pestre, ahol több mint egy évszázadon át óráskok voltak.³⁷ Hoser János, Franciscus Xaverius Hoser (Hoszer, Hausell) órásmester és Catharina Marx fia 1814. december 30-án született, és volt egy nővére is, az 1812. február 13-án született Francisca.³⁸ Hoser Ferenc órásk volt, az Úri utcában (Herrngasse) volt a műhelye. Ismerjük egy munkáját is, egy 2001-es árverésen eladott „csontváz” zsebórát, amelyet olyan finom aranyműves munka egészített ki, hogy joggal feltételezhetjük fia, Hoser János közreműködését.³⁹ Hoser János 1845. július 20-án lett mester. Az 1860-as években még működött.⁴⁰ Feleségével, Agnes Marx-szal három fia és három leánya volt.⁴¹

A Holl család Hanauból származott. Több, még Hanauban született tagja lett Pesten ötvösmester, köztük idősebb Holl János, aki 1819. július 10-én feleségül vette Wilhelm Thiel Goldarbeiter özvegyét, Amalia Lehmant.⁴² Négy fiuk és hét leányuk született.⁴³ Holl János 1820. május 14-én lett mester, 1831. február 19-én kapott pesti polgárjogot.⁴⁴ Műhelye 1822-ben a Schlangengasséban, a 400. szám alatt,⁴⁵ 1827-ben a Belváros (Stadt) 431. számú házában,⁴⁶ 1842-ben a Herrengasséban volt.⁴⁷ Amalia Lehman 1858. március 16-án, 65 éves korában halt meg,⁴⁸ Holl János 69 évesen, 1864. április 18-án.⁴⁹ Holl János legidősebb fia, az 1819. november 27-én született Wilhelm apjánál volt inas 1833. június 15-től.⁵⁰ Születésekor keresztapja Wihelm Holl aranyműves volt, akiről – akárcsak Holl Vilmosról – e pár adaton kívül semmit sem tudok. Ifjabb Holl János 1824. január 14-én született. Nem tudjuk, kinél tanult, de 1843-ban mester lett.⁵¹ Holl János nőtlen aranyműves 1865. március 18-án halt meg.⁵² Idősebb Holl János legfiatalabb fia, az 1837. augusztus 30-án született Kristóf is aranyműves lett. 1862. június 21-én feleségül vette Hermina Schneidert, Ignatz Schneider vésnök leányát.⁵³ Született egy fia, Kristóf József Ignác, 1863. február 27-én.⁵⁴ Ezután valószínűleg átvette apósa mesterségét, mert halálakor, 1874. június 15-én mint vésnököt írták be az anyakönyvbe.⁵⁵ Holl Kristóftól ismerünk egy karkötőt, amely 1991-ben árverésen volt Budapesten.⁵⁶ Sajnos nem volt módom a jegyet lerajzolni.

Hanauban született 1799-ben Holl Ádám János, valószínűleg Holl János öccse, aki 1842. január 6-án lett pesti aranyművesmester.⁵⁷ 1851. augusztus 21-én feleségül vette Takács Máriát. 55 évesen, 1854. május 11-én halt meg.⁵⁸ Adatok hiányában sajnos nem tudom a családhoz kapcsolni Holl Károly ezüstművest, kártyakészítőt, aki 34 évesen halt meg Pesten 1866. szeptember 30-án.⁵⁹ 1848. május 6-án Pesten meghalt Holl Margita 80 éves özvegyasszony.⁶⁰ Semmilyen további adatot nem találtam róla. Lehet, hogy Hanauból a fiai után jött Pestre.

Megjegyzem, a fenti JH/IH monogramú ötvösökről egyszer már írtam egy gyertyatartóra ütött, lekerekített sarkú téglalapba írt IH mesterjeggyel kapcsolatban.⁶¹ Bár a mostani áttekintés sokkal részletesebb, több életrajzi adatot tartalmaz, sem a JH, sem az IH jegy mesterhez kötése nem sikerült. Ehhez még több tárgyra lesz szükség.

Érdekes keresztelőérem szerepelt 2011-ben budapesti árverésen.⁶² Két okból figyelemre méltó az érem. Az egyik a hátoldalán levő vésett felirat: Johann Nepomuk/ Schuster/ geboren 10ten März 1820/ nachmittag um ¾ auf 2 Uhr/ gewidmet von der Gros Mutter/ Susanna Prandtner. Joannes Nep. Schustert 1820. március 11-én írták be az anyakönyvbe.⁶³ Szülei Franciscus Schuster pékmeszter (pistor magister) és Anna Prandtner, idősebb Prandtner József ötvösmester leánya. A kereszt szülők: Susanna vidua Prandtner nata Schwager, azaz idősebb Prandtner József özvegye és Joannes Nep. Ebner szücsmeszter (pellio magister, 1824-től centum vir, vagyis a külső tanács tagja), idősebb Prandtner József másik leánya, Barbara Prandtner férje, Susanna Prandtner veje. A másik érdekesség, hogy az érem Bécsben készült 1819-ben. Miért ajándékozott Prandtner József özvegye, aki férje halála után tovább vezette a nagyon termékeny műhelyt, Bécsben készült érmet unokájának? Lehet, hogy az érem foglalatja az 1818 óta Bécsben a Képzőművészeti Akadémián tanuló ifjabb Prandtner József munkája?⁶⁴

Érdekes alakja a pesti aranyműves közösségnek Fiktorovich József. Kontár volt, azaz nem volt a céh tagja. Mégis, a ma a Budapesti Történeti Múzeumban őrzött négy pecsétgyűrűje B:247 „JF” mesterjegy mellett példaszerűen van jelezve finomsági jellel és helybélyeggel (B:185,233) is.⁶⁵ A korábban árveréseken gyakran előforduló, mesterjegyével jelzett ékszerek, bár a katalógusok ezt nem mindig tüntették fel, valószínűleg ugyanilyen pontosan voltak jelezve.⁶⁶ A legtöbb ékszer 1850–1860 körülre kelteztek, néhányat 1867–1872 közöttinek.

A Budapesti Történeti Múzeum őriz egy ezüstveretes díszkardot is hasonló jelzéssel.⁶⁷ A szíjtartó karikán az aranytárgyakon használt helybélyegző

(B:233) mellett ovális keretben „FI” betűk és alatta 13-as szám a mesterjegy. A jegy rajzát egy 1980-ban rendezett kiállítás szórólapján közzélték.⁶⁸

Földes Emilia ezt a jegyet is Fiktorovich jegyének határozta meg, mivel más ebben az időben ilyen monogrammal nem működött Pesten. Ugyanezekkel a jegyekkel egy gyertyatartópár volt nemrégiben budapesti árverésen.⁶⁹ Az utóbbi időben többször találtam pesti próbajeggyel jelzett tárgyakon egy új „JF” mesterjegyet:

Ezzel jelezték egy budapesti magángyűjtemény 1847-es próbajegyű kávéskanalát, egy összehajtható, csontnyelű, dugóhúzóval kombinált evőkanalat egy másik budapesti magángyűjteményben, és a budapesti műkereskedelemben bukkan fel egy 1848-ban készült evőkanál. 2007-ben szerepelt árverésen egy cukordoboz ezzel a mesterjeggyel 1847-ből.⁷⁰ Az anyakönyvben eddig talált mesterek⁷¹ egyikéről csak nagyon korai (1819) adat került elő; nem biztos, hogy évtizedek múlva is még Pesten volt. A másik már házasságakor felhagyott az ötvösséggel, más foglalkozása volt. Mivel jobbat nem tudok, Földes Emilia idézett okfejtésével egyetértve feltételesem ezt a jegyet is Fiktorovich Józsefhez kapcsolnám.

A budapesti műkereskedelemben tűnt fel 2011-ben két neobarokk evőkanál Pest 1863-as próbajegyével, keretezés nélkül beütött, „negatív” NA betűs mesterjeggyel.

A jegy Nehrhaft Antal aranyműves jegye lehet, aki 1820 körül született a Fejér megyei Csurgón. Székesfehérvárról került Pestre, ahol 1849. június 3-án mester lett. Üzlete a Herrengasse 9. alatt volt.⁷² 1849. november 24-én feleségül vette a bécsi születésű, özvegy Schmidt Franciskát, aki azonban 40 évesen 1859. december 1-jén meghalt.⁷³ Nehrhaft Antal 1868-ban és 1869-ben Vikus Adelaissal (Etelka) keresztaszülő volt, 1864-ben és 1871-ben házassági tanú.⁷⁴ Nehrhaft Antal 55 éves korában halt meg 1876. augusztus 26-án.⁷⁵ Az ő munkája lehet egy budapesti zálogüzletben volt ékszer (karkötő vagy nyakék) is, melynek csatján B:164 aranypróba

és B:233 (PEST) helybélyeg mellett NA mesterjegy volt.⁷⁶

NA

Valószínűleg az ő munkája a Budapesti Történeti Múzeum karkötője is, melynek aranycsatján, aranypróba és helybélyegző (B:184, 232) mellett, NA mesterjegy van,⁷⁷ valamint a Magyar Nemzeti Múzeumban korábban volt arany pecsétgyűrű, aranypróbával és PEST helybélyeg mellett NA mesterjeggyel.⁷⁸

Besztercebánya

A besztercebányai Libay Sámuel fűszertartóját árverezték el 2008-ban Budapesten.⁷⁹ A katalógus a próbajegyre a K:75 számot adta meg, tévesen. A beütött próbajegy eddig még közöletlen volt.

13

2010 nyarán az egyik budapesti ötvösműhelybe 12 személyes étkészletet adtak be felújításra. A 12-12 acélszerelékű kés és villa, evőkanál, teáskanál és egyetlen tálaló összetételű készlet kanálait Besztercebánya K:73 1865-ös próbajegyével, K:90 „NEUSOHL” helybélyegzővel, Franciscus Rosenberger K:121 mesterjegyével, valamint az 1867–1872 között használt Diana-fejes fémjellel és a besztercebányai „P3” hivataljellel jelezték. A késeket és villákat 1872 után használt agárfejes fémjellel és „JL” mesterjeggyel jelezték. A tálalón nem volt próbajegy, de volt egy „Linhart” kiírt kurzív mesterjegy.

JL

Linhart

Mixkovszky Károly besztercebányai ötvösmester 1862. október 5-én szegődött inasául Joseph Linhard zólyomi ifjút három évre.⁸⁰ Mindkét fenti jegy Linhard József jegye lehet, aki a céhrendszer megszűnése után dolgozott Besztercebányán.

Eperjes

Budapesti árverésen tűnt fel 2007-ben egy 18. század közepén készült gyertyatartópár Eperjes új pró-

10. David Schuller: Gyertyatartópár. Eperjes, 18. század közepe. Magántulajdon

bajegyével, „DS” mesterjeggyel és „K”, Eperjesről még nem közölt évbetűvel.⁸¹

DS

DS

K

A mesterjegy David Schuller mesterjegye lehet, aki Schuller János kassai ötvösmester fia volt. Apjánál volt inas 1731. szeptember 17-től. 1752. február 1-jén kapott Eperjesen polgárjogot.⁸² A mesterremek feladatát 1752. július 4-én kapta meg, és még abban az évben eperjesi ötvösmester lett. Két inasát, A. Primet 1753-ban, Samuel Tarnóczit, a későbbi kassai ötvösmestert 1759-ben szegődött. 1760. március 8-án halt meg.⁸⁴ Ez a gyertyatartópár eddig az egyetlen ismert munkája.

Nagybecskerek

Az 1828-as országos összeírás idején egyetlen ötvös, Martinus Zimmerer dolgozott Nagybecskereken. Legénye nem volt, de az összeíró szerint mesterségéből élt.⁸⁵ Tevékenysége az 1840-es évekig követhető. Kőszeghy a K:1270 próbajeggyel és K:1271 mesterjeggyel jelzett kis kannát ismerte, tölgyleveles fedéllel, a Pekár-gyűjteményből, valamint kanalakat a Magyar Nemzeti Múzeumból és

magántulajdonból.⁸⁶ A Magyar Nemzeti Múzeumban ma cukortartóját őrzik.⁸⁷ Budapesti árverésen volt 1942-ben gyertyatartópárja,⁸⁸ 1984-ben tejmerő kanala⁸⁹ és 1997-ben fedeles dobozkája.⁹⁰ Magam budapesti magángyűjteményben K:1270, 1271 jelzésekkel szintén láttam egy tejmerőjét, de találtam egy másik magángyűjteményben egy félgömb fejű fűszerkanalat is, bütykös végű nyéllel, melyet valószínűleg kávéskanálból alakítottak át. Ebben új, „M Zimerer” mesterjegye volt.

M Zimerer

Próbajegye valószínűleg a K:1270 lehetett, de a jegyet kétszer ütötték egymás fölé, így felső része eltorzult. Azonban a torony csillag alatti ívmezejében nem két, hanem három pont látszott. A hibás beütés miatt egyelőre nem dönthető el, hogy ez egy új próbajegyváltozat, vagy csak a kétszeres beütés következménye.

Nagyvárad

Budapesti árverésen tűnt fel 2007-ben egy négy lábbon álló ovális sótartó Stephanus Nádudvary nagyváradi mester K:1551 mesterjeggyel. A próbajegy a 12 latos K:1528 próbajegyhez hasonló, de 11 latos volt.⁹¹

Ugyancsak budapesti árverésen, de 2011-ben került új tulajdonoshoz egy fűszertartó K:1551 mesterjeggyel, de 13-as finomsági jeggyel.⁹²

Mindkét próbajegy ismeretlen volt Nagyváradról. Mesterük, Nádudvary István 1804 és 1816 között a kassai céh vidéki mestere volt.⁹³ Nem a szabad királyi városban, Nagyváradon, hanem egy alább bemutatandó kehely vésett felirata szerint Várad-Olaszi mezővárosban élt. Működésének pontos ideje még feltárássra vár, de a gyulai református egyházközség kelyhének felirata szerint 1802-ben már működött (jegyei: K:1527, 1551 és „C” évbetű).⁹⁴ A kassai céh előtt szegődött inasául Szent Iványi Sámuel 1802.

11. Nádudvary István: Fűszertartópár. Nagyvárad, 1806. Magántulajdon

12. Nádudvary István: Kehely. Nagyvárad, 1805. Nagyszántói Református Egyházközség

június 1-jén. 1806. augusztus 7-én készített szabaddulási munkája, egy trébelt lemez nagyváradi próbajeggyel (K:1526) és Nádudvary mesterjeggyel (K:1551) a kassai múzeumba került.⁹⁵

Nádudvary leggyakrabban előforduló munkái sótartók, fűszertartók. Már 1970-ben Bernben⁹⁶ és 1997-ben Kölnben⁹⁷ is egy-egy sótartója került árverésre. De árvereztek tőle fűszertartópárt 2000-ben Budapesten,⁹⁸ egy-egy fűszertartót 2008-ban és 2010-ben is, ugyancsak Budapesten,⁹⁹ olykor ugyanazt a fűszertartót több alkalommal is. De Nádudvary igényesebb tárgyakat is készített, mind egyházi,

13. Nádudvary István: Kehely. Nagyvárad, 1807.
Hegyközsztári Református Egyházközség

mind világi célra. Gyulai kelyhét már említettem, de a Nagyvárad Református Egyházmegye három egyházközsége is rendelkezik Nádudvary által készített kehellyel, mégpedig a Várad-Olaszi (1816), a Nagyszántói (1805) és a Hegyközsztári Református Egyházközség (1807).¹⁰⁰ A kelyheken a nagyvárad próbajegy és K:1551 mesterjegy mellett eddig máshol még nem közölt „F” és „H” évbetu is van. Már Kőszeghy is ismert Nádudvary által készített kávé- és tejeskannát nagyvárad magángyűjteményből.¹⁰¹ Ma kávéskannája¹⁰² és tejeslábasa¹⁰³ található a Magyar Nemzeti Múzeumban. Nagyon szép fedeles cukortartója volt a kiskunmajsai Kovács-gyűjteményben csonka K:1530 próbajeggel, K:1551 mesterjeggel és „H” évbetuvel.¹⁰⁴

1871. július 13-án Pesten meghalt az 50 éves Kamody Mihály aranyműves, aki az anyakönyv szerint Becksereken született. Özvegye Cseszár Mária volt.¹⁰⁵

Egy budapesti magángyűjteményben Nagyvárad K:1541 próbajegyéhez nagyon hasonló próbajeggel és szögletes keretezésű „KAMODY” mesterjeggel lekerekített végű evőkanalat találtam.

KAMODY

Egy másik magángyűjteményben szintén nagyvárad próbajeggel, ovális keretezésű, összevont „MK” mesterjeggel hegyes, bütykös végű kávéskanalat találtam.

E két kanál minden bizonnyal Kamody Mihály munkája lehetett, aki ezek szerint a 19. század közepe táján Nagyváradon működött. Találtam még keretezés nélküli „KAMODY” mesterjeggel és nagyon érdekes próbajeggel egy lekerekített végű kávéskanalat is budapesti magángyűjteményben.

KAMODY

Ez nem nagyvárad próbajegy. Kérdés, hogy Kamody Mihály Beckserek és Nagyvárad, illetve Nagyvárad és Pest között hol dolgozott. Talán ez egy másik Kamody?

Rimaszombat

Egy korábbi közleményemben bemutattam Rimaszombat új, évszamos-sasos 1833-as próbajegyet és Libay Pál új, kiírt mesterjegyét egy kávéskanálról.¹⁰⁶ A mesterjegy kezdőbetűje, összevont „P” és „L”, most önállóan is megjelent egy kanálkínálón és a hozzá tartozó kanalakon, új, a K:1876 próbajegyhez hasonló próbajegy kíséretében.¹⁰⁷

Egy budapesti magángyűjteményben lekerekített végű nyéllel készült kávéskanalat találtam „LP” mesterjeggel és 12-es próbajeggel.

Egy másik magángyűjteményből evőkanál került elő, szintén lekerekített végű nyéllel, „LP” mesterjeggel és 13-as próbajeggel.

13

Lp

A két mesterjegy nem azonos. Az egyik betűi csak egymás mellett vannak, a másikéi összekapcsolódnak. Valószínűleg mindhárom jelsorozat Libay Pál munkáját jelzi, három új, rimaszombati próbajegyvel együtt.

A fent idézett cikkben közöltem az ifjabb Szentpéteri József új mesterjegyét is egy kávéskanálról, K:1877 próbajegy mellett. Most egy budapesti magángyűjteményből újabb jegyváltozata került elő egy hegyes végű nyéllal készült kávéskanálról, csonka K:1877 próbajegyvel együtt.

SzJ

Mind Libay, mind Szentpétery életrajzi adatait, a hozzájuk kapcsolható tárgyakkal együtt, ismertetem a fenti cikkben. Azóta csak egy cukorfogó került elő Szentpétery Józseftől egy 1997-es budapesti árverésen.¹⁰⁸

2006-ban Budapesten elárvereztek egy 13 darabos pipagyűjteményt.¹⁰⁹ A 13. pipán, melynek faragott feje várostromot ábrázolt, a pipakupak és a szárfurat körüli foglalat ezüstből készült. A pipa kupakján feloldatlan jegyek voltak: 13-as próbajegy és csonka mesterjegy.

13

S

A szár körüli foglalatban Rimaszombat fent idézett cikkben közölt évszám-sasos próbajegy volt az 1830-as évekből (sajnos az utolsó számjegy olvashatatlannal kikopott), és egy új mesterjegy.

Urh

A jegy valószínűleg Urházy Miklós mesterjegye. Urházy Miklós Alexy Márton inasa volt Rimaszombatban. 1821-ben szabadult fel. 1824-ben lett mester, de mivel vándoréveit nem töltötte ki, büntetést fizetett. 1846-ban céhmester lett.¹¹⁰ 1870-ben még élt, de munkára már képtelen volt.¹¹¹ Kőszeghy egy merőkanalát ismerte, tallérből készült fejvel, K:1876 próbajegyvel és K:1898 „UM” mesterjeggyel rimaszombati magántulajdonból.¹¹² Valószínűleg az ő munkája volt, a készítési hely téves meghatározása ellenére, az 1927-ben kiállított talpas cukortartó tálka.¹¹³

Rozsnyó

Az 1828-as országos összeírásban említett Samuel Bablirik rozsnyói ötvösmester mesterjegyét, ovális mezőben összevont, kurzív „SB” (K:1917) Kőszeghy egy egykor Rozsnyón volt cukortartó urnán találta meg, és oldotta fel.¹¹⁴ Az urnán próbajegy nem volt. Ebben az összeírásban, melyet alább ismertetett oknál fogva eredetiben is megnéztem,¹¹⁵ Bablirik az egyetlen Rozsnyón működött ötvös. Ő ebben az időben egy legénnyel együtt gyakorolta mesterségét. Rajta kívül egy sárgarézműves (auricalcarius) lehetett még, aki ötvösséggel, jelesül népi ékszerek készítésével foglalkozhatott Rozsnyón. Ő legény nélkül dolgozott. Babliriktól három tárgyat őriz Pozsonyban a Szlovák Nemzeti Múzeum: egy cukorszórot, egy fedeles cukorurnát és egy bábacsipecsét.¹¹⁶ Mindhárom tárgyon a K:1917 mesterjegy mellett új próbajegy van.

13

Ugyanezt a jegykombinációt találtam egy kávéskanálán budapesti magángyűjteményben, és ez volt egy 2006-ban elárverezett empire fűszertartón is.¹¹⁷

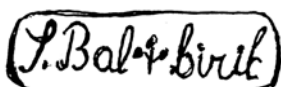

14. Samuel Bablirik: Cukortartó. Rozsnyó, 19. század első fele. Bratislava, Slovenské národné múzeum

Valószínűleg a K:1917 mesterjegy mellett K:1905 próbajeggyel jelezték az 1810–1820 körülre keltezett, 1948-ban Budapesten elárverezett cukorszórót.¹¹⁸ Egy 2011-es árverésen cukorcsipesz került kalapács alá. Rajta a most bemutatott próbajegy mellett a K:1917 mesterjegy és egy új, szögletes keretbe írt, kurzív „B” betű volt.¹¹⁹ Ez is Bablirik jegye lehet.

Egy budapesti magángyűjtemény evőkanalán a fenti két új jegy mellett különös mesterjegyet találtam.

15. Samuel Bablirik: Cukorcsipesz. Rozsnyó, 19. század első fele. Magántulajdon

16. Samuel Bablirik: Cukorszóró. Rozsnyó, 19. század első fele. Bratislava, Slovenské národné múzeum

Ez a nyújtott téglalapba írt, a rozsnyói három rózsától megszakított „Bal – birik” is Samuel Bablirik jegye. Ez az az ok, amiért eredetiben is megnéztem az 1828-as összeírást. A Bablirik névforma nyilván onnan került a szakirodalomba, de hogy a Balbirik alak-e a helyes (a mester talán mégis jobban tudta, hogyan írja a nevét) vagy a Bablirik, nem tudom eldönteni.

Szabadka

Egy budapesti árverésen 1997-ben érdekes kávéskanál került kalapács alá.¹²⁰ Kiírt „Parbs” mesterjegye és „A” évbetű mellett ismeretlen volt a városjegye is.

Három évvel később, 2000 júliusában az egyik budapesti ötvösműhelybe javításra adtak be négy evőeszközt a fenti, de nagyon kopott jegyekkel. Teljesen más irányú kutatás során a pesti Terézváros házassági anyakönyvében¹²¹ találtam egy bejegyzést, miszerint a Mecklenburg hercegség Schwerin városából származó, nőtlen, 33 éves Joannes Christianus Parbs aurifaber 1830. május 31-én házasságot kötött Anna Niedemayer 22 éves hajadonnal. A mester így már megvolt, de Pesten sem ez előtt, sem ez után nyoma nem volt. Az áttörést egy 2011. májusi árverés eredményezte.¹²² Ezen ugyanezekkel a jegyekkel jelzett tömjéntartó szerepelt, melyet felirata szerint bajsai Vojnits Máté táblabíró ajándékozott 1834-ben a bajsai katolikus templomnak. Ez a felirat a megoldás kulcsa.

Bajsa a Vajdaságban az egykori Bács-Bodrog vármegye topolyai járásában található. A török hódoltság alatt teljesen elpusztult falu helyét, mint kincstári pusztát, Mária Terézia 1751. június 25-én Zákó Istvánnak, a megszüntetett tiszai határőrvidék volt kapitányának adományozta betelepítési kötelezettség mellett. Zákó 1759-ben Bajsa felé 13 000 forintért Vojnits Lukácsnak és Jakabnak adta el. A katolikus templom 1760-ban, a parókia 1784-ben épült. A kegyuraságot a Vojnits család gyakorolta.¹²³

A bajsai Vojnits család címeres nemesi levelét 1741. október 28-án Mária Teréziától Vojnits István, felesége Vidakovich Angéla és gyermekeik kapták. A Bács megyei Bajsa helységről 1793. december 16-án kapták előnevüket István fiai. Vojnits István fiának, az 1787-ben meghalt Vojnits Lukácsnak Szucsich Katalintól született fia volt Vojnits Máté táblabíró, aki a tömjéntartót adományozta a helység templomának, melynek fele részét családja birtokolta. Vojnits Máté egy másik adományáról is tudunk. 1836-ban 6000 forintot adományozott a Ludoviceumnak, ami a maga idejében nagyon nagy pénz volt. Máté fiait is ismerjük: Mátyás, Volarits Antónia férje és Antal, alispán.¹²⁴

Mivel Bajsa nagyjából észak-dél irányban félúton fekszik Szabadka és Újvidék között, nyugatkelet irányban Zombor és Nagybecskerek közelében, valószínűleg itt kell keresni Parbs mestert. A legvalószínűbb Szabadka, mivel a Vojnits család erősen kötődött Szabadkához. A nemességszerző Vojnits István már 1743-ban Szent Mária város (a későbbi Maria Theresiapolis, Szabadka) főbírája lett. Vojnits Máté pedig 1817-ben szegényház-kórházat építtetett, 1830-ban pedig kálváriát, harangot és több keresztet adományozott a városnak.¹²⁵

17. Johann Christian Parbs: Tömjéntartó. Szabadka, 1834. Magántulajdon

Az 1828-as országos összeírás idején a bajsai Vojnits család számos tagja lakott Szabadkán. Sőt többüknek, bajsai Vojnits Máténak is, háza volt a városban.¹²⁶

Szabadka 1743-ban lett kamarai mezőváros. Első adóösszeírása 1748-ban készült. Ekkor még nem dolgozott ötvös Szabadkán. A város komoly, 3–6 évi adómentességgel csábított letelepedésre iparosokat, de amikor az 1775-ig betelepülteket összeírták, még mindig nem volt köztük ötvös. 1779, a szabad királyi városi rang elnyerése után, 1780-ban készült kimutatásban jelent meg az első aranyműves; sajnos a nevét nem tudjuk.¹²⁷ 1828-ban az összeírás szerint négy ötvös dolgozott ott, akik a teljes évben a mesterségük gyakorlásából éltek: Michael Georgyevits és fia, Timóth, Cosmas Dimitrovits és Paulus Kristoforovits.¹²⁸ Parbs mester ekkor még nem dolgozott Szabadkán. Azonban 1831-ben a szabadkai Szent Teréz-plébánia anyakönyvében megjelenik Joannes Parbs, akinek 1831. február 26-án keresztelték fiát, Carolus Vilhelmust, és sikerült életét 1838-ig követni.¹²⁹ Kisfia után másfél évvel leánya született, Catharina, aki azonban csak három hónapig élt (1832. augusztus 27–1832. november 16.). Felesége, Anna Niedermayer 1834. október 8-án halt meg. Parbs János polgár (az anyakönyv a foglalkozást nem, csak a jogállást jelezte) négy év múlva újra megnősült. 1838. május 7-én Stehlik Magdolnát, 19 éves polgárlányt vette feleségül. Életét eddig követtem.

Az immár azonosított szabadkai városjegy alapján, a siker reményében, további mestereket is kereshetünk. Innen ugyanis a fejlődés töretlen. Amikor 1890-ben összeírták a szabadkai ipartestületek tagjait, már tíz arany-ezüstműves dolgozott a városban.¹³⁰

Budapesti magángyűjteményben találtam egy evőkanalat, kicsit eltérő városjeggyel (felül a pajzs egyenesen záródik), és kiírt „Nikolich” mesterjeggyel.

Ugyanezekkel a jegyekkel budapesti árverésen szerepelt 2004-ben egy talpas kínáló.¹³¹ Az 1930-as években többször is felbukkant a budapesti műkereskedelemben egy tömjénszedő kanál, Nikolich készítői jelzéssel.¹³² Valószínűleg ez is a szabadkai mester lehetett, bár a városjegy nélkül biztosak nem lehetünk, ugyanis több Nikolich nevű ötvös is dolgozott ebben az időben Dél-Magyarországon. 1828-ban Zomborban Nikolits Miklós, Újvidéken, igaz, hogy jóval korábban, 1805–1806-ban, Nikolics Athanáz és Nikolics Márkus.¹³³ Sajnos a szabadkai anyakönyvek ebben az időben egyáltalán nem jelölték a foglalkozást, így, bár több Nikolich is található az anyakönyvben, egyikről sem állíthatom még, hogy az ötvössel lenne azonos.

A most azonosított szabadkai városjegy alapján talán módosítható két korábbi meghatározásom. Az esztergomi pajzsba írt mesterjegyek (Melichar Márton K:678, Raab József K:681) analógiájára hat kávéskanál pajzsba írt „IS” mesterjegyet is esztergomi mesterének gondoltam, habár feloldani nem tudtam. Természetesen emellett nem esztergomi próbajegy volt, hanem az akkor még ismeretlen, most azonosított szabadkai jegyhez nagyon hasonló, csak éppen kettős kerettel ellátott próbajegyet használtak.¹³⁴

Ezen próbajegy alapján gondoltam esztergominak akkor egy „HR” jeggyel jelzett üvegbetétes sótartó mesterét is, pedig a sótartón sem volt esztergomi próbajegy, hanem a most megismert szabadkai.¹³⁵

Talán a további kutatás lehetővé teszi az IS és HR mester azonosítását is.

JEGYZETEK

1 Kőszeghy Elemér: Magyarországi ötvösjegyek a közepektől 1867-ig. Budapest 1936.

2 P. Brestyánszky Ilona: A pest-budai ötvösség története. Budapest 1977.

3 Villás Galéria és Aukciósház 38. Festmény- és műtárgyárverés (2011. december 10.), 192 sz.: Fali feszület. Nyújtott, szögletes, antik ezüst lapon antik ezüst feszület, hátsó részén fa betéttel. Pest 1838, 13 latos finomsági jellel, I. P. mesterjeggyel. Méret: 21 × 11 cm, bruttó súly 318 g.

4 Grotte András: Kísérlet néhány magyarországi ötvös-jegy feloldására III. Művészettörténeti Értesítő XLIV. 1995, 118, és Uő: Kísérlet néhány magyarországi ötvös-jegy feloldására VII. Művészettörténeti Értesítő L. 2001, 135.

5 István Heller: Ungarische und siebenbürgische Goldschmiedearbeiten. München 2000, Nr. 51: Deckelgefäß mit zwei Henkeln. Josef Blettl bzw. seine Werkstatt, datiert 1818. (A jegyek B:124, 205, 235.)

6 Pless és Fox Ékszerüzlete, 145. árverés (2002. február 25.), 43, 44. sz.: Két filigrán kosárka, 51,79 g, ill. 36,90 g. Próbajegy nélkül, de Blettl József mesterjeggyével. (A katalógus szerint 750-es/12 latos ezüst, de szerintem csak ezüstözött vörösréz.)

7 Polgár Galéria és Aukciósház 49. Karácsonyi Művészeti Aukció (2003. december 9.), 258. sz.: Gyertyatartó. Antik ezüst, 128 g. 1835-ös pesti fémjel, JB (Josephus

Blettl) mesterjel. Galléron 1867–1936 közötti monarchiás fémjel. 10 cm. Kőszeghy i. m. 80, 511. sz.

8 Polgár Galéria és Aukciósház 57. Őszi Művészeti Aukció (2005. október 13.), 420. sz.: Pesti biedermeier tejszínes kiöntő. 13 latos antik ezüst, 122 g, 9 cm. Jelzett: Blettl József, „A” évbetű, 1818. (B:124, 188, 235). Elegáns vonalvezetésű, ovális edény, kihajló csőrrel és kérdőjel alakú füllel. Lapos, levehető fedél, golyós gombbal. (Az évbetű helyesen B:205.)

9 Dorotheum 2130. Kunstauktion. 1. Juni 2006. Nr. 108. Pester Empire-Milchgießer. Silber, rund, gebauht, Schnabelaufguß, Henkel, Steckdeckel mit Knauf, Höhe 9,3 cm, Gewicht 122 g, Meisterzeichen JB=Josef Blettl (Kőszeghy 511), Pester Beschauzeichen 1818.

10 P. Brestyánszky i. m. 300.

11 Pest-Belváros halotti anyakönyve. Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL) Filmtár, A89 sz. doboz.

12 BÁV Bizományi Kereskedőház és Záloghitel Rt. (korábban: Bizományi Áruház Vállalat, továbbiakban: BÁV) 87. Ékszeraukció (2010. december 7.), 208. sz.: Karkötő. 14K antik arany, szelvényezett karpánton plasztikus díszítő elemek, középrészén vésett leveles virág motívum üveggő és félgöngy díszítéssel. 19. sz. 2. fele, készítő: „Redl”, súly 17,6 g, hossz: 17 cm, cinezett, horpadt.

13 P. Brestyánszky i. m. 336.

14 Pest-Belváros születési, házassági és halálozási anyakönyve. MOL Filmtár A75, A83, A91 sz. dobozok.

15 *Kőszeghy* i. m. 87.

16 BAV 10. Ékszeraukcio (1984. szeptember 11.), 20. sz.: Karkötő. 16K antik arany, fűjt, hornyolt reif, elől palmettaleveles két összefonódó „S” alak között gyöngykoszorúval körülvett cabouchon vörös turmalin. Pest 1840–50 között, Redl József, súly 9,4 g, jó állapotban.

17 BAV 14. Ékszeraukcio (1986. május 20.), 20. sz.: Karkötő. Antik arany, vésett háromtagú csattal nagyon apró valódi gyöngyökből álló tízorosos karlanc, a csat 1840-es évek, Josephus Redl? A gyöngyosorral utólag összeépítve, súly bruttó 9,7 g, csat javított, nem hozzá tartozó szignált ékszerdobozban.

18 BAV 87. Ékszeraukcio (2010. december 7.), 206. sz.: Nyakék. 16K antik arany, vékony szövött láncon 3 tagos középrész, rátett díszítő elemein türkiz és apró gyöngydíszítéssel. 19. sz. 2. fele. Pesh 3 jelzéssel, súly 9,4 g, sérült.

19 BAV 24. Ékszeraukcio (1990. december 8.), 141 sz.: Női gyűrű. Részben antik arany, ovális sima foglatban szépen faragott antik férfifejet ábrázoló kalcedon cameo, későbbi pótoltt gyűrűsín, a foglatat Pest 1840-es évek, súly bruttó 8,1 g, foglatat horpadt. A „Tájékoztatóban”: a 141. sz. foglalatok antik pesti hitelesítő jeggyel ellátott, JH monogramú mesterjegye azonban a lehetséges négy ilyen monogramú aranyműves miatt egyelőre nem oldható fel.

20 BAV 26. Ékszeraukcio (1991. december 9.), 52. sz.: Karkötő. Antik arany, üreges nyitható reif, elől három téglá és négy rozetta rátétes díszfoglatat türkizekkel. Pest, 1850 körül, „JH” mesterjegye, súly 12,7 g, horpadt, zárhibás, egy kő hiány, a mester nem határozható meg, mert ebben az időben legalább hat JH monogramos mester működik Pesten.

21 Polgár Galéria és Aukciós ház. 37. Őszi művészeti árverés (2001. október 26.), 506. sz.: Férfi pecsétgyűrű. 18K antik arany, tükrében nemesi címer. „JH” mesterjegye, PESTH fémjel, 3 finomság. Súly 12,6 g.

22 *P. Brestyánszky* i. m. 267–271.

23 BAV 29. Ékszeraukcio (1992. december 7.), 209. sz.: Karkötő. Antik arany, préselt üreges nyitható reif, neobarrokk kagylós leveles keretbe foglalt gyöngyház lapra festett, Bűnbánó Magdolnát ábrázoló kép. Pest, 1860 körül, HOSER, súly 22 g, a festésen kisebb sérülések.

24 *P. Brestyánszky* i. m. 267.

25 Uo. 269.

26 *P. Brestyánszky* i. m. 269.

27 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A83 sz. doboz.

28 Pest-Terézváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A116 sz. doboz; születési anyakönyve: MOL Filmtár, A104 sz. doboz.

29 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A84 sz. doboz.

30 Pest-Belváros halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A92 sz. doboz.

31 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A84 sz. doboz; Pest-Terézváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A119 sz. doboz, Pest-Terézváros születési anyakönyve. MOL Filmtár, A110 sz. doboz.

32 Pest-Belváros halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A93 sz. doboz.

33 *P. Brestyánszky* i. m. 268.

34 Carolina (1830. július 4.), Franciscus Seraphicus (1831. szeptember 21.–1832. április 23.), József (1833. feb-

ruár 1.–1837. augusztus 9.), Aloysius (1834. május 23.), Mathilda Erzsébet (1837. március 16.), Hermina Anna (1838. június 29.), Mária (1840. február 8.–1840. június 8.) és Károly (1841. június 10.). (Pest-Belváros születési anyakönyvei. MOL Filmtár, A75, A76 sz. dobozok; Pest-Belváros halotti anyakönyvei. MOL Filmtár, A89, A90, A92 sz. dobozok.)

35 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A84 sz. doboz; születési anyakönyve: MOL Filmtár, A106 sz. doboz.

36 Pest-Belváros halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A92 sz. doboz.

37 Egy idős órás mester visszaemlékezése szerint (*Csordás Lajos*: Néha megáll az idő? Népszabadság, 2001. július 6.) a család ősei, György és András, egy bécsi órás mester fiai, 1815-ben vándoroltak Pestre. György fia, János aranyműves lett, András fia, Viktor pedig az apja mesterségét folytatta. Műhelyük hosszú ideig a Ferenciek terén volt, ahonnan Viktor a Tabánba költözött, az Apród utcába. A Múzeum körúton, az egyetem oldalán sokáig állt az az óra, amelyet számlapjának felirata szerint Hoser Viktor készített. (Az emlékezésből Hoser János leszármazása nem igaz, a többit nem ellenőriztem.)

38 Pest-Belváros születési anyakönyve. MOL Filmtár, A75 sz. doboz.

39 Polgár Galéria és Aukciós ház. 42. Őszi művészeti árverés (2001. október 15–17.), 431. sz.: Csontváz zsebóra. 14K arany. Zománccal, gyönggyel és gyémánttal díszítve. Pecsétnyomóval és felhúzóval. Jelzett: Hoser Ferenc Pest. XIX. század első fele. Eredi dobozban. Fémjel nélkül. Bruttó súly 62 g.

40 *P. Brestyánszky* i. m. 271.

41 Hermina Mária (1836. március 30.), Hermina Theresia (1838. július 9.), August (1841. február 12.), Xaveri Ferenc (1842. november 21.), Károly Adolf (1844. július 17.) és Amélia (1847. augusztus 15.) Pest-Terézváros születési anyakönyvei. MOL Filmtár, A96, A97 sz. dobozok.

42 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A82 sz. doboz. Wilhelm Thiel, a Thiel ötvöscsalád tagja, de nem volt mester, ugyanis sem *P. Brestyánszky Ilona*, sem *Horváth Henrik* (A pesti arany- és ezüstművesek névsora. Budapest Régiségei XII. Budapest 1937, 252–257.) nem ismertek.

43 Wilhelm (1819. november 27.), Eduard (1821. február 7.), Maria Josepha (1822. december 17.), János (1824. január 14.), Emilis Emma (1826. július 25.–1832. június 6.), Elisabetha Amalia Rosalia (1827. július 3.–1828. február 2.), Francisca Antonia (1823. július 3.–1829. február 20.), Maria Magdalena (1829. október 31.–1829. november 18.), Amalia (1830. november 13.–1831. január 21.), Aloysia (1833. szeptember 17.) és Christophorus (1837. augusztus 30.). (Pest-Belváros születési anyakönyvei. MOL Filmtár, A75, A76, A89, A90 sz. dobozok; Pest-Kálvin téri református gyülekezet születési anyakönyve. MOL Filmtár, A619 sz. doboz.)

44 *P. Brestyánszky* i. m. 271.

45 Adressbuch der königlichen freyen Stadt Pesth. Pesth 1822.

46 Wegweiser durch die königl. ung. Freystadt Pesth. Pesth 1827.

47 *P. Brestyánszky* i. m. 271.

48 Pest-Belváros halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A90 sz. doboz.

49 Pest-Kálvin téri református gyülekezet halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A620 sz. doboz.

- 50 *P. Brestyánszky* i. m. 271.
51 Uo.
- 52 Pest-Kálvin téri református gyülekezet halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A620 sz. doboz.
- 53 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A84 sz. doboz.
- 54 Pest-Kálvin téri református gyülekezet születési anyakönyve. MOL Filmtár, A620 sz. doboz.
- 55 Pest-Kálvin téri református gyülekezet halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A627 sz. doboz
- 56 BÁV 26. Ékszeraukción (1991. december 9.), 53. sz.: Karkötő. Antik arany, nyitható üreges reif, elől plasztikus neobarokk kartus, közepén 12 gyémánttal, cca 0,25 ct körülvevő 1 tábla smaragd. Pest 1850 körül, Holl Kristóf, súly 13,5 g, jó állapotban.
- 57 *P. Brestyánszky* i. m. 270.
- 58 Pest-Kálvin téri református gyülekezet házassági és halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A619, illetve A620 sz. dobozok.
- 59 Pest-Kálvin téri református gyülekezet halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A621 sz. doboz.
- 60 Pest-Kálvin téri református gyülekezet halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A619 sz. doboz.
- 61 *Grotte András*: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására VIII. Művészettörténeti Értesítő LI. 2003, 324–325.
- 62 BÁV 58. Művészeti Aukción (2011. május 26.), 769. sz.: Bécsi empire keresztelőérem. Ezüst, 56 g. Csillag alakú áttört, filigránmívű keret, tetején függesztővel. Középen érme: Jézus megkeresztelése a Jordán folyó vizében. Hátdalán német nyelvű véset. Az ajándékozó nagymama Susanna Prandtner, 1820. márc. 10. Érmén jelzett: Heuberger és hátoldalán: Bécs, 1819, feladatlan mesterjegy, ill. 1810–24 közötti bécsi adómentesítő bélyegzés. Átm.: 10,5 cm.
- 63 Pest-Belváros születési anyakönyve. MOL Filmtár, A75 sz. doboz.
- 64 *P. Brestyánszky* i. m. 327; *Fleischer Gyula*: Magyarok a Bécsi Képzőművészeti Akadémián. Budapest 1935, 77. (Prandtner József ezüstműves, Pestről, 1818. június 22-én iratkozott be.)
- 65 *Földes Emilia*: Ötvöskatalógus. Budapest é. n. (1978), 99. sz.: Pecsétgyűrű onixkővel, 100. sz.: Pecsétgyűrű rubinnal, 101. sz.: Pecsétgyűrű ametisztel, 102. sz.: Pecsétgyűrű aquamarinnal.
- 66 BÁV 9. ékszeraukción (1984. május 22.), 40. sz.: Pecsétgyűrű almandinnal, 1860 körül; 15. ékszeraukción (1986. szeptember 15.), 28. sz.: Karkötő, 1867–1872; 18. ékszeraukción (1987. december 8.), 27. sz.: Férfigyűrű karneollal, 1850 körül; 36. ékszeraukción (1995. május 30.), 68. sz.: Pecsétgyűrű almandinnal, 1860 körül.
- Óra- és Ékszerkereskedelmi Vállalat. 1985. Őszi ékszer- és nemesfém-aukción (1985. november 26.), 21. sz.: Pecsétgyűrű almandinnal, 1860 körül; 1986. Őszi ékszer- és nemesfém-aukción (1986. november 25.), 12. sz.: Pecsétgyűrű vésett címerrel, 19. század 2. fele; 1987. Őszi ékszer- és nemesfém-aukción (1987. november 24.), 10. sz.: Ékszer garnitúra (melltű + fülbevalópár), 1867–1872 között.
- 67 *Földes* i. m. 103. sz.
- 68 Pest-budai ötvösség a 19. században. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest 1980.
- 69 Polgár Galéria és Aukciósház 42. Őszi művészeti aukción (2002. október 15–17.), 334. sz.: Gyertyatartó-pár. Antik ezüst, 652 g. Vésett díszítéssel. Jelzett: 13-as finomságjel, elmosódott antik pesti fémjel, FI mesterjegy. 31 cm.
- 70 BÁV 51. Művészeti Aukción (2007. november 8.), 806. sz.: Pesti biedermeier cukordoboz. Belül aranyozott ezüst, 469 g. Ívelt oldalú téglatest, leszerelhető fenéklemezzel és lépcsőzetesen tagolt billenőfedéllel. Előlapján stilizált zárcímke. Alján jelzett: Pest 1847. TF mester. *Brestyánszky* i. m. 155, 222, 249. M: 14×10,5×9 cm. (A B:249 meghatározás téves.)
- 71 Josephus Fett argentifaber és Magdalena Fogl fia, Josephus 1819. június 2-án született (Pest-Terézváros születési anyakönyve. MOL Filmtár, A95 sz. doboz). Joannes Fett, 34 éves, fontium magister, ex miles, prius aurifaber és Helena Fogl 1826. május 10-én kötött házasságot (Pest-Terézváros születési anyakönyve. MOL Filmtár, A115 sz. doboz).
- 72 *P. Brestyánszky* i. m. 300.
- 73 Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A83 sz. doboz; halotti anyakönyve: MOL Filmtár, A91 sz. doboz.
- 74 Pest-Terézváros születési anyakönyve. MOL Filmtár, A104 sz. doboz; Pest-Belváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A84 sz. doboz; Pest-Terézváros házassági anyakönyve. MOL Filmtár, A118 sz. doboz.
- 75 Pest-Belváros halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A92 sz. doboz.
- 76 Az adatért Fekete Krisztiánnak, a BÁV ellenőrző becsüsének tartozom köszönettel.
- 77 *Földes Emilia*: Ötvöskatalógus. Budapest é. n. (1978) 434. sz.
- 78 Közlemények a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából 1916, 66. Ltsz.: 17/1914. Dús újbarokk díszítés, karneollal fedett MP betűs felnyitható fej, benne daguerrotip női arckép.
- 79 BÁV 53. Művészeti Aukción (2008. november 13.), 858. sz.: Besztercebányai biedermeier fűszertartó. Ezüst, 77 g. Trébelt, kerek és ívelt talp, bordázott díszítéssel. Kerek tálka, un. hólyagos peremmel. Talpperemén jelzett: Besztercebánya 1850 körül, Samuel Libay. Kőszeghy 75, 110. M: 6,5 cm. Átm.: 8 cm. (A K:75 téves.)
- 80 *H. Mihalik Sándor*: Besztercebányai ötvösök a XV–XIX. században. Múzeumi és Könyvtári Értesítő XII. 1918, 141.
- 81 BÁV 51. Művészeti Aukción (2007. november 8.), 798. sz.: Eperjesi barokk úti gyertyatartó pár. Ezüst, 489 gr. Trébelt, nyolcszögletű, lépcsőzetes talpon öntött, baluszteres, lecsavarható szár és gyertyacsésze. Jelzett a talpperemen: Eperjes, 1760 körül, David Schuller. Kőszeghy 617, K évbetű. M. 16 cm.
- 82 *Mihalik József*: Kassaváros ötvösségének története. Budapest 1900, 326.
- 83 *Eva Toranová*: Goldschmiedekunst in der Slowakei. Hanau 1982, 244.
- 84 *Eva Toranová*: Prešovský zlatnícky cech v 16.–19. storočí. Sborník Slovenského Národného múzea. Historia 5. Bratislava 1965, 74.
- 85 MOL Filmtár, B184 sz. doboz.
- 86 *Kőszeghy* i. m. 229.
- 87 Családi ezüst. Asztali ezüstök a 18–19. századból. (Rejtett ritkaságaink 4.) Budapest 2008. (A kiállítást rendezte, a kiállítási vezetőt írta és szerkesztette *Kiss Erika*) (Továbbiakban: Családi ezüst 2008) II. vitrin, 2. sz.

88 M. Kir. Postatakarékpénztár Árverési Csarnoka, 105. Aukció (1942. december 18.), 1381. sz.: Gyertyatartó. Ezüst. Egy pár, 366 gr. Nagybecskerek, Zimmerer Márton.

89 Óra- és Ékszerkereskedelmi Vállalat. 1984. Tavaszi Ékszer- és nemesfém-aukció (1984. március 28.), 182. sz.: Tejmerőkanál, antik ezüst, kicsi félgömb merítővel és cseppvégű lándzsalevél alakú nyéllel, vésett „RT” monogrammal. Nagybecskerek 1830 körül, Zimmerer Márton, súly 57 g, jó állapotban. (Kőszeghy No. 1271.)

90 Nagyházi Galéria és Aukcióház. Műtárgyárverés (1997. június 17.), 135. sz.: Fedeles dobozka. Nagybecskerek, Martinus Zimmerer, 1830 körül. Antik ezüst, kalapált. Kőszeghy Nr. 1270, 1271. Súly 94,2 g, átm.: 6 cm.

91 BÁV 1. Ezüstaukció (2007. december 12.), 152. sz.: Nagyvárad empire fűszertartó. Ezüst, 67 gr, belül tűzaranyozott. Négy patás, akantuszlevélben végződő, ívelt lábon álló ovális tálka, oldalán hengerelt kettős szalagdísszel. Tálka öblében jelzett: Nagyvárad 1810 körül, Stephanus Nádudvary, Kőszeghy 1528 variáns (11 lator), 1551. M: 5 cm. Ugyanez: BÁV 52. Művészeti Aukció (2008. május 8.), 775. sz.

92 Polgár Galéria és Aukcióház. 90. Karácsonyi Művészeti Aukció (2011. december 7.), 563. sz.: Nagyvárad fűszertartó. 13 lator antik ezüst, 87 gr, 7 cm. Jelzett: Nagyvárad 1815 körül, N (Stephanus Nádudvary) mesterjegy.

93 Kőszeghy i. m. 274.

94 Uo.

95 Uo. és *Mihalik József*: Kassa város ötvösségének története. Budapest 1900, 327.

96 Galerie Jürg Stuker Bern (Schweiz), Auktionen 96–101. 14. November 1970. No. 1436: Salzschale, Grosswardein, um 1800. Meistermarke Stephanus Nadudvary. Flache, ovale Schale mit gerillter Wandung, auf vier Huffüßchen. 7:5,4 cm. Gewicht 70 g.

97 741. Math. Lempertz'sche Kunstversteigerung. Kunstgewerbe. 22. Mai 1997. No. 390. Salzschalchen. Silber, innen vergoldet. Auf drei hufenförmigen Beinchen, am Ansatz mit Akanthusblättern dekoriert, leicht vertiefte runde Schale. Marken: Großwardeiner Beschau, Meistermarke Stephanus Nadudvary (Meister 1804–1816) (Kőszeghy Nr. 1551). H: 3,5 cm, Gewicht ca. 40 g.

98 BÁV 37. Művészeti Aukció (2000. november 8.), 434. sz.: Fűszertartópár. Ezüst, 191 gr. Rombusz alakú talpon, oszlopos lábakon álló, belsejében aranyozott, lapos, ovális tálka. Jelzett: Nagyvárad, 1806. Nádudvary István.

99 BÁV 52. Művészeti Aukció (2000. május 8.), 776. sz.: Nagyvárad empire fűszertartó. Belül aranyozott ezüst, 70 gr. Négy patás, akantuszleveles lábon álló ovális tálka. Oldalán rovátkolt díszítménnyel. Alján jelzett: Nagyvárad, 1810 körül, Stephanus Nádudvary. Kőszeghy 1527, 1551. M: 3,6 cm. Ugyanez: BÁV 53. Művészeti Aukció (2008. november 13.), 847. sz.

BÁV 57. Művészeti Aukció (2010. november 11.), 754. sz.: Nagyvárad empire fűszertartó. Ezüst, 46 gr. Három stilizált, akantuszlevélben végződő lábon kerek tálka, belsejében tűzaranyozással. Peremén körben hengerelt díszítmény. Alján jelzett: Nagyvárad, 1810 körül. Stephanus Nádudvary. Kőszeghy 1527, 1551. M: 3,5 cm, Átm.: 5,8 cm.

100 *Alexandru Sășianu*: Ezüst- és ónművesség a XVI–XIX. században. A Nagyvárad Református Egyházmegye kegyeszei. Nagyvárad 1986.

62. sz.: Nádudvary István, Nagyvárad. Kehely 1816. Nagyvárad-Olaszi Református Egyházközség. Ezüst, részben aranyozva, vert, öntött, cizellált, vésett. A kupán a medalionokban felirat: A Nagy Várad Reformata Sz. Ekklesia Számára Készítette V Olaszi Lakos Elek György 1816 Eszt. Április 14 Nap. A talpon: V Olaszi Ötvös Nádudvari István által Készítetett 25 $\frac{3}{4}$ latból. (M: 230 mm, súly: 440 g) Jegye: K:1551.

69. sz.: Nádudvary István, Nagyvárad. Kehely 1805. Nagyszántói Református Egyházközség. Ezüst. Részben aranyozva, öntött, cizellált, vésett. A kerek talp kihajló, levélfrizekkel díszített, a láb csonkakúp alakú, a nódusz körte alakú, az egyszerű kupa sima. A talpon felirat: N N Szántai Ref Sz Ekklesia Számára Készített 1805 Esztben B.M. és E.K. (M: 265 mm, súly 347 g) Jegyei: Nagyvárad próbajegy, K.1551 mesterjegy és „F” évbetű.

70. sz.: Nádudvary István, Nagyvárad, Kehely 1807. Hegyközcsatári Református Egyházközség. Aranyozott ezüst, öntött, cizellált, vésett. A kerek talp babérvívvel és hosszúkás, stilizált levelekkel díszített, a magas láb alsó része pontozott alapon akantuszlevelekkel és gyöngykoronggal díszített, a kockanóduszon fitomorf gombok, a kupa akantuszlevelekkel díszített. A kupán felirat: Ezt a Pohárt készíttette és ajándékozta a Csatári Ref Sz. Eklésiának Balasi Mihály özvegye Fetséri Katalin 1807. (M: 290 mm, Súly 347 g) Jegyei: Nagyvárad próbajegy, K:1551 mesterjegy és „H” évbetű.

101 Kőszeghy i. m. 274.

102 Ltsz.: 1963.73. Kiállítva: Madarsko zlatarstvo od X do XIX veka. Beograd–Zagreb 1968. (Ed. *Dr. Sándor Mihalik* et al.) (Továbbiakban: Belgrád 1968), 195. sz., Trésors de l'orfèvrerie hongroise du Xe au XIXe siècle. Bruxelles 1970 (Továbbiakban: Brüsszel 1970), 193. sz., Családi ezüst 2008, III. vitrin, 2. sz.

103 Ltsz.: 1965.12. Kiállítva: Belgrád 1968, 197. sz., Brüsszel 1970, 194. sz., Családi ezüst 2008, XIV. vitrin, 1. sz.

104 A Kováts-gyűjteményről: Vasárnapi Hírek 1985. december 1. L. M.: A mecénás Majsza.

105 Pest-Belváros halotti anyakönyve. MOL Filmtár, A92 sz. doboz. 1828-ban sem a Torontál vármegyei Nagybecskerek mezővárosban (MOL Filmtár B184 sz. doboz), sem a Temes vármegyei Kisbecskerek településen (MOL Filmtár B168 sz. doboz), sem Nagyvárad városában (MOL Filmtár B50 sz. doboz), sem a hozzá kötődő mezővárosokban, Várad-Várallyán, -Olasziban, -Velencén (MOL Filmtár B53, B54 sz. dobozok) – már vagy még – nem írtak össze Kamody családot.

106 *Grotte András*: Kísérlet néhány magyarországi ötvösjegy feloldására V. Művészettörténeti Értesítő XLVI. 1997, 212.

107 Ezért az adatért is Fekete Krisztiánnak, a BÁV ellenőrző becsüsének tartozom köszönettel.

108 BÁV 30. Művészeti Aukció (1997. április 9.), 355. sz.: Cukorfogó. Ezüst, 32 gr. Szárán áttört és cizellált díszítéssel, végein kanálvégű fogóval. Josephus Szent-Pétery, Rimaszombat, 1850 körül. (Kőszeghy 1877, 1900.)

109 BÁV 49. Művészeti Aukció (2006. november 9.), 604. sz.: 13 darabos tajtékpipa-gyűjtemény. 13.: Pipakosarán várat ostromló kurucok, antik ezüst kupakkal. Pipa javított, XIX. század első fele.

110 *H. Mihalik Sándor*: A rimaszombati ötvöscséh. Budapest 1919, 30, 47, 52.

- 111 *Kőszeghy* i. m. 317.
112 Uo.
- 113 Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum Régi ezüstkiállításának leíró lajstroma. (Szerk.: *Csányi Károly*) Budapest 1927. 639. sz.: Talpas tálka (cukortartó), a négyzetes talp sarkain palmettásan áttört, a tálka pereme sugarasan és félhold alakban. M: 12,7 cm. UM mesterjegy, Esztergom, empire. (Wertheimer Adolf) (A helymeghatározás téves.)
- 114 *Kőszeghy* i. m. 320.
115 MOL Filmtár, B75 sz. doboz.
116 Ltsz.: UH 4538, UH 4537, UH 4599. *Eva Toranová*: Východky domácich zlatníkov a pamiatky zlatníckych cechov v zbierkach slovenských múzeí. Bratislava 1968, Nr. 78, 80, 90.
117 BÁV 48. Művészeti Aukció (2006. május 4.) 802. sz.: Rozsnyói empire fűszertartó. Ezüst, 51 g. Kerek, lépcsőzetes talpon, ovális, csónak alakú tálka, belsejében tűzaranyozással. Végein ezüsthuzalból kialakított ívelt fülek. Jelzett: Rozsnyó, 1810 körül, Samuel Bablirik. *Kőszeghy* 1905 variáns, 1917. M: 7,5 cm.
118 Állami Zálogház és Árverési Csarnok N. V. 133. számú aukciója (1948. november 4.), 931. sz.: Cukorszóró. Ezüst, domború dísszel. 160 g. Rozsnyó. Samuel Bablirik. 1810–1820.
119 BÁV 5. Ezüstaukció (2011. december 14.), 384. sz.: Rozsnyói empire cukorcipesz. Ezüst, 33 g. Ezüstsodrony szálakon, öblében aranyozott, kerek kanálkák. Fogóján jelzett: Rozsnyó, 1810 körül, Samuel Bablirik kétszer beütött jegye. *Kőszeghy* 1905, 1917. H: 16 cm. (A jegyek meghatározása téves.)
120 Belvárosi Aukciósház 111. árverés (1997. október 13.), 116. sz.: Evőeszközök (a készítési hely és készítő mester tekintetében vegyes tételen belül csak a jelzett kávéskanál és a pesti Cseh Pál 1857-es evőkanala volt említésre méltó).
121 MOL Filmtár, A115 sz. doboz.
122 BÁV 58. Művészeti Aukció (2011. május 26.), 815. sz.: Magyar empire tömjéntartó – navicula. Trébelt, kerek, lépcsőzetes talpon oszlopos szár, csónak alakú tömjéntartóval. Belsejében tűzaranyozott. Zsanéros fedelén vésett felirat: „Tettes Bajsai Vojnits Máté Tábala Bíró Úr 1834-er tett Kegyes Ajándékából bírja a Bajsai R' Kat. Szentegyház.” Feloldatlan város- és mesterjegy, „A” évbetű, ill. ovális mezőbe beütve „Parbs”. Magyar, XIX. sz. első fele. M: 16,6 × 7,3 × 11,5 cm.
123 Magyarország vármegyéi és városai. Bács-Bodrog vármegye (Szerk.: Borovszky Samu). Budapest 1909, I. k. 55–56.
124 *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok, XI. k. Budapest 1932, 134–135; *Nagy Iván*: Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal, XI. k. Pest 1864, 264.
125 Az adatokért Szegedi László úrnak tartozom köszönettel. Vö. *Korhecz Papp Zsuzsanna*: Mathias Hanisch (1754 körül – 1806), egy késő barokk cseh vándorfestő Magyarországon. Művészettörténeti Értesítő 61. 2012, 275, 287.
126 MOL Filmtár, B243–B245 sz. dobozok.
127 *Iványi István*: Szabadka szabad királyi város története. II. rész. Szabadka 1892, 219, 225, 227.
128 MOL Filmtár, B243, B244, B245 sz. dobozok.
129 Szabadka, Szent Teréz-plébánia keresztelési, házassági és halálzási anyakönyvei. MOL Filmtár, A2901–A2902 sz. dobozok.
130 *Iványi* i. m. 232–233.
131 Csók István Galéria árverése 2004. február 26-án. 85. sz.: Aufsatz. Antik ezüst, talpán és szárán „bécsi rózsás” motívummal, osztott kelyhén búzakalász díszítéssel, csiszolt üvegtállal. Nikolich mesterjegy, 1870-es vézés, 269 g.
132 A M. Kir. Postatakarékpénztár Árverési Csarnokának 1936. évi októberi aukciója (1936. október 19.), 1430. sz.: Tömjénszedő kanál. Ezüst, vésett díszítéssel. Balkán, XIX. század közepe, készítette: Nikolich. Ugyanez a kanál: A M. Kir. Postatakarékpénztár Árverési Csarnokának LXXXI. Aukciója (1937. március 12.), 1175. sz.
133 *Kapossy János*: Magyarországi ötvösök a XVIII–XIX. században. Budapest 1934, 41–42.
134 *Grotte András*: Adatok a magyarországi ötvösség történetéhez I. Esztergom – Pest-Buda – Varasd. Művészettörténeti Értesítő XLVII. 1998, 237.
135 Uo.

AN ATTEMPT TO SOLVING SOME HUNGARIAN GOLDSMITH'S MARKS XIV.

Similarly to its predecessors, the 14th installment of the time-honoured series adds new goldsmith's marks to the ones known from earlier publications (Elemér Kőszeghy 1936, Ilona P. Brestyánszky 1977). On the basis of registry research it provides new data on 18–19th century goldsmiths with additional information from urban censuses. This time Pest-based goldsmiths are highlighted from the first half of the 19th century, on the basis of works by József Blettl, József Redl, János Hoser and Kristóf Holl that cropped up in the art market, followed by Eperjes-based David Schuller's and the Nagyvárad goldsmith István Nádudvary's works, the latter owned by the Calvinist diocese. After identifying marks from Besztercebánya and Rimaszombat, the paper enlarges upon the

Rozsnyó master Samuel Bablirik's works in public and private collections. From former Southern Hungary (today Serbia) the masters of Nagybecskerek (Zrenjanin) and Szabadka (Subotica) are introduced, together with their clientele: Martinus Zimmerer, Johann Christian Parbs, the goldsmiths called Nikolits and the noted Vojnich family.

GROTTE András H-1145 Budapest, Columbus u. 32.

Kulcsszavak: ötvösség, 19. század, ezüst, ötvösjegyek, levéltári adatok, Pest, Nagyvárad, Nagybecskerek, Szabadka / *Keywords*: goldsmithing, silver, 19th century, master's mark, archival data, Pest, Oradea, Zrenjanin, Subotica